

PROBLEMATIKA TERMINOV »PROSTOŽIVEČE«, »GOJENE« IN »REJNE« ŽIVALI V SLOVENSKI ZAKONODAJI

Aleksandra ŽIGO JONOZOVIČ^{a)}

^{a)} LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine, Opekarska 11, 1000 Ljubljana, Slovenija, mag., e-pošta: aleksandra.lutra@siol.net.

Delo je prispelo 31. julija 2007, sprejeto 26. novembra 2007.

Received July 31, 2007, accepted November 26, 2007.

IZVLEČEK

Biotska raznovrstnost v kmetijstvu zajema, med drugim, prostoživeče živali, s katerimi upravlja človek. Posamezne osebkke lahko redimo, gojimo ali vzrejamo za proizvodnjo hrane, volne, kož, krzna oz. druge gospodarske namene, ali pa za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku. Odvisno od tega jih različno obravnavamo. Za pravno ureditev področja rabimo jasno opredeljene in usklajene termine. V Sloveniji na področju gojenja oz. reje prostoživečih živali ni zakona, ki bi dejavnost celovito urejal, zato je bilo težišče raziskave na rabi terminov: živali (divjad) v ujetništvu, gojene živali (gojena) divjad, rejne živali oz. živali (divjad) v reji, znotraj predpisov, ki se vsebinsko prekrivajo. S pregledom dokumentov sem ugotovila, da raba omenjenih terminov v slovenski zakonodaji ni usklajena. Termine je potrebno uskladiti in doreči, pri čemer je bistveno upoštevati način rabe živali. Na podlagi sinteze ugotovitev sta oblikovana predloga za razdelitev in rabo proučevanih terminov ter osnovno spremembo predpisov. Oblikovan je tudi shematski prikaz vsebinskih razlik med predlaganimi termini.

Ključne besede: zakonodaja / predpisi / terminologija / prostoživeče živali / ujetništvo / gojenje / reja

THE USE OF TERMS WILD, BRED AND FARMED ANIMALS IN SLOVENE LEGISLATION

ABSTRACT

Agricultural biodiversity includes, among other, wild animal species that are used or may be used for the production of food. Animals may be farmed or bred for food, wool, leather, fur skin or for other economic purposes, but we can also breed them for company, recreation, protection or work. The purpose of farming and breeding is crucial for setting of criteria for handling individual animal or a group of them. Legal purposes request precise and harmonised terminology. The paper deals with the use of terms such as animals of wild species kept in captivity, bred (game) animals, farmed (game) animals in Slovene regulation. In Slovene legislation there is no single act which holistically regulates breeding and farming of animals of wild species. The use of terms in regulations which partially deal with the subject is not harmonised and does not fully take into consideration the use of animals. The article gives the suggestions for subdivision and use of studied terms as well as changes of some legislation acts. The schematic representation of core differences between terms under consideration is presented.

Key words: legislation / regulations / terminology / wild animals / captivity / breeding / farming

UVOD

Človek je tako kot živali sestavni del narave ter, tako kot one, za svoje potrebe izkorišča sestavine svojega okolja in jih uporablja v različne namene. Če se omejimo samo na živi del

okolja ugotovimo, da je od raznovrstnosti le-tega, torej od biotske raznovrstnosti, odvisna potencialna stopnja zadovoljevanja njegovih potreb. Del biotske raznovrstnosti, ki ima določen pomen za kmetijstvo in pridobivanje hrane, imenujemo kmetijska biotska raznovrstnost ali s tujko agrobiodiverziteteta. Njen sestavni del so tudi prostoživeče rastline in živali, s katerimi upravlja človek.

Živali lahko s stališča človekovega vpliva na njihove lastnosti razdelimo na dve skupini: domače živali in prostoživeče vrste. V novejšem času govorimo tudi o tretji skupini, in sicer o gensko spremenjenih organizmih oz. živalih (GSO). Posamezne osebkke iz teh skupin lahko redimo, gojimo ali vzrejamo za proizvodnjo hrane, volne, kož, krzna ali v druge gospodarske namene, ali pa za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč pri delu. Dejstvo je, da jih odvisno od tega različno obravnavamo.

Pri proučevanju predpisov, ki urejajo področje rabe naravnih virov v kmetijstvu, sem se srečevala s pojmi, ki so različno definirani ter velikokrat med seboj hierarhično neuskklajeni, kar povzroča določeno pravno neurejenost in negotovost. Za pravno ureditev katerega koli področja pa rabimo, med drugim, tudi jasno opredeljene in usklajene pojme.

V nadaljevanju bom predstavila pomembnejše predpise, ki urejajo ravnanje z gojenimi in rejnimi živalmi predvsem prostoživečih vrst, predstavila bom problematiko rabe določenih terminov, podala predlog njihove opredelitve in rabe ter razložila njihove vsebinske razlike.

NAMEN IN METODE DELA

Težišče raziskave je raba terminov znotraj slovenskih predpisov, zlasti: živali (divjad) v ujetništvu, gojene živali (gojena divjad), rejne živali oz. živali (divjad) v reji.

Na področju gojenja oz. reje prostoživečih živali ni zakona, ki bi celovito urejal področje, zato sem proučila tiste, ki se z njim vsebinsko prepletajo, vključno s podrejenimi akti, in sicer:

- Zakon o ohranjanju narave (ZON) iz l. 1999 ureja varstvo prostoživečih živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitatami ter ekosistemi, in omogoča njihovo trajnostno rabo. V njem so opredeljeni, med drugim, tudi pojmi: prostoživeče živalske vrste, gojene živali, gojitev.
- Zakon o divjadi in lovstvu (ZDLov-1) iz l. 2004 ureja upravljanje z divjadjo ter določa katere prostoživeče živali so divjad.
- Zakon o živinoreji (Zživ) iz l. 2002 določa, med drugim, cilje živinoreje, pogoje in način reje ter nemoteno rejo, ureja načine živinoreje, rejske programe, spreminjanje in ohranjanje lastnosti domačih živali, prenos selekcijskih dosežkov v rejo, ohranjanje genetske variabilnosti, genetske rezerve in avtohtone pasme, genske banke v živinoreji ter izobraževalno in raziskovalno delo na področju živinoreje. Določbe tega zakona se nanašajo na rejo kopitarjev, govedi, prašičev, ovc, koz, kuncev, perutnine, rib in čebel kot tudi za prostoživeče živali, ki se gojijo v skladu s predpisi, ki urejajo ohranjanje narave.
- Z veterinarske stroke sta s področjem povezana Zakon o veterinarstvu (Zvet-1) iz l. 2001 in Zakon o veterinarskih merilih skladnosti (ZVMS) iz l. 2005.
- Zakon o zaščiti živali (ZZZiv) iz l. 1999 določa pravila za ustrezno ravnanje z živalmi. Dosledno se izvaja pri vretenčarjih, pri drugih živalih pa glede na stopnjo njihove občutljivosti v skladu z ustaljenimi izkušnjami ter znanstvenimi dognanji.

Obravnavani zakoni in njihovi podzakonski akti so navedeni med viri.

Pri delu je bila zlasti uporabljena dogmatična metoda, katere najpomembnejša orodja so jezik, logika in pravni sistem. Uporabila sem logično proučevanje, ki zajema uporabo logičnih postavk o naravi in vrsti pojmov, sklepanj, o oblikovanju opredelitev, deduktivnem in induktivnem sklepanju, analizi, sintezi itn.

S končno sintezo ugotovitev sem oblikovala predlog razdelitve in rabe proučevanih terminov ter podala predlog osnovnih sprememb omenjenih predpisov.

REZULTATI IN RAZPRAVA

Domače živali – prostoživeče živalske vrste

Davis (1987, cit. po About Domestication. 2006) definira domače živali (ang. domestic animal) kot tiste, katerih razmnoževanje v veliki meri kontrolira človek. Evolucija udomačenih vrst je v glavnem rezultat umetne izbire, pri kateri je naravna selekcija imela stransko vlogo. Proces udomačitve (domestifikacije) povzroča ločitev, delno ali popolno, odbranega staleža od njegovih neudomačenih prednikov. Domače živali je človek odbiral skozi več tisoč let, pri čemer je upošteval zaželene lastnosti; nekatere od njih so fizične (npr. količina in razporejenost mesa, velikost, sprememba oblike, dlakavost, operjenost), druge vedenjske (krotkost, ubogljivost). Skoraj brez izjeme domače živali izvirajo iz vrst, ki so zelo socialne.

V naši zakonodaji sta opredeljena tako pojem domačih živali kot prostoživečih vrst živali.

V Zakonu o živinoreji je zapisano, da so domače živali tiste, ki jih človek redi za svojo korist in živijo pod njegovim varstvom ter oskrbo in niso prostoživeče živali po predpisih o ohranjanju narave. Definicija ne vključuje domestikacije, ampak temelji na ravnanju z živalmi. Pomanjkljivost te definicije je, da pojem določa tudi z opredeljevanjem tistega, kar ta pojem ni. Le-to bom ponazorila z nekoliko nenavadnim, čeprav ne neverjetnim primerom. Po Zakonu o ohranjanju narave so prostoživeče vrste tiste, katere osebk – vse razvojne oblike (v nadaljnjem besedilu: živali) lahko živijo prosto v naravi, neodvisno od človeka in niso nastale z umetnim izborom (odbiranje in gojenje osebkov z namenom pridobivanja pasem domačih živali) ali biotehnološkim poseganjem v dedne zasnove. Če bi v Sloveniji z biotehnološkim posegom v dedno zasnovo ustvarili gensko spremenjene osebk divjega prašiča, z namenom nadaljne reje takih živali, potem le-ti ne bi bili prostoživeča vrsta po določitvah Zakona o ohranjanju narave. Živali bi redili za svojo korist in bi živele pod našo oskrbo v skladu z Zakonom o živinoreji. Torej to ne bi bile prostoživeče živali po predpisih o ohranjanju narave, temveč bi jih na podlagi Zživ lahko uvrstili med domače živali.

Prostoživeče živalske vrste – divjad

Zakon o divjadi in lovstvu določa, katere prostoživeče živalske vrste sodijo med divjad. Divjad so po tem zakonu vrste prostoživečih sesalcev in ptic, ki jih lovimo. Na podlagi njegovega 38. člena je Vlada RS izdala Uredbo o določitvi divjadi in lovnih dob, v kateri so določene vrste prostoživečih sesalcev in ptic, ki so divjad. Pojem divjad je torej podmnožica pojma prostoživeče živalske vrste.

Opozorila bom, da Zakon o veterinarstvu iz leta 2001 pojem divjad uporablja v ožjem pomenu – divjad so divje živali*, določene s predpisi o lovstvu, katerih meso je uporabno za prehrano ljudi in se jih ne kolje kot domače živali, temveč lovi, v skladu s predpisi o lovstvu. Za divjad štejejo tudi divji sesalci in ptice, ki prosto živijo na zaprtem območju, podobno kot prostoživeča divjad in se jih lovi v skladu s predpisi o lovstvu. Zakon torej obravnava samo tisto divjad, katere meso je uporabno za prehrano ljudi.

* oz. prostoživeče vrste, kajti prejšnji zakon o divjadi in lovstvu, ki je bil takrat v veljavi, za prostoživeče vrste uporablja izraz prostoživeče divje živali in verjetno od tam izvira raba izraza divje živali

Prostoživeče živali v ujetništvu – gojene prostoživeče živali

Zakon o ohranjanju narave ureja varstvo prostoživečih živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitatu ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti. Gojitev živali prostoživečih vrst je po tem zakonu gojenje (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst v prostoru, ločenem od narave (ograde, obore, kletke, bazeni, korita in podobo), zlasti z namenom pridobivanja hrane, lova, prodaje, učno-vzgojnega ali znanstvenoraziskovalnega dela ter zaradi ohranitve vrste. Pojem gojena žival pa ni izpeljan neposredno iz opredelitve gojenja živali. Gojene živali bi bile torej tiste, ki jih gojimo (v takem primeru bi bili tudi tisti osebk, ki so bili živi odvzeti iz narave in bi jih hranili, jim omogočali razmnoževanje, itn. - gojene živali). Zakon pa določa, da je gojena žival* tista, ki je potomka staršev vzrejenih v ujetništvu.

Pojma živali v ujetništvu ZON ne določa. Ali so vse živali, ki se nahajajo v prostorih, ločenih od narave, živali v ujetništvu in so potem gojene živali podmnžica tega pojma? Bolj logična je drugačna izpeljava.

Predstavljam si, da so bile živali prostoživeče vrste žive odvzete iz narave (ujete) in so od takrat začasno ali za stalno v ujetništvu (lahko jih označimo za parentalno generacijo - P). Te živali v ujetništvu lahko oskrbujemo in v ujetništvu imajo potomce (1. filialna generacija - F1). Po določitvi Zakona so šele potomci teh živali gojene živali (torej F2 - generacija). Kaj pa so potomci gojenih živali? Skleпам, da so tudi ti osebk gojene živali, čeprav to ni nikjer določeno in bi to mogoče bilo smiselno zapisati v definicijo pojma gojena žival.

Na podlagi opredelitve pojma gojena žival oz. žival, ki je potomka staršev vzgojenih v ujetništvu, izpeljujemo, da so živali v ujetništvu tiste, ki so bile žive odvzete iz njihovega naravnega okolja in prva generacija njihovih potomcev. Iz napisanega torej sledi, da so po ZON samo živali P- in F1-generacij živali v ujetništvu.

Zastavlja se vprašanje, zakaj je med živali v ujetništvu vključena tudi F1.

Kot živali v ujetništvu bi lahko opredelili samo živali prostoživečih vrst, ki so bile iz različnih razlogov za določen ali nedoločen čas žive odvzete iz svojega naravnega okolja, vse druge živali prostoživečih vrst, ki živijo v prostoru ločenem od narave in pod oskrbo človeka, pa kot gojene živali.

Prostoživeče živali - gojene prostoživeče živali – gojena divjad

Pojem divjad zajema podmnžico prostoživečih živali. Enak odnos je med pojmom gojena divjad in gojene prostoživeče živalske vrste. Kako pa je to upoštevano v naših predpisih?

Gojitev živali prostoživečih vrst je po ZON gojenje (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst v prostoru, ločenem od narave (v ogradi, obori, kletki, ...)[†].

Zakon o divjadi in lovstvu, ki obravnava samo tiste prostoživeče vrste sesalcev in ptic, ki so določene za divjad, v svojem 5. členu opredeljuje vzrejo ali rejo[‡] divjadi kot gojitev divjadi po predpisih s področja ohranjanja narave. Torej je gojitev divjadi gojenje (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih[§] ali tujerodnih vrst v prostoru, ločenem od narave (v ogradi, obori, kletki, ...). Glede na to, da je pojem gojena divjad podmnžica pojma gojene

* gojena žival = gojen osebek prostoživeče vrste živali, ker zakon obravnava samo prostoživeče vrste

[†] V primeru živali v ujetništvu, bi lahko razmislili o uporabi termina oskrbovanje namesto gojenja – živali v ujetništvu oskrbujemo in ne gojimo.

[‡] V Zvet-1 sta to dva pojma. Reja je opredeljena kot dejavnost reprodukcije živali s poudarkom na količinskih vidikih, vzreja pa kot načrtna dejavnost reprodukcije živali in skrbi zanje, za doseganje kakovostno opredeljenih lastnosti potomstva.

[§] ZDLov-1, ki je specialen zakon, določa da v oborah ni dovoljeno zadrževati domorodnih vrst divjadi

prostoživeče vrste, bi jo po ZON morali razumeti kot tisto divjad, ki je potomka staršev vzgojenih v ujetništvu, divjad v ujetništvu pa žival P- oz. F1-generacije. Zakon o divjadi in lovstvu pa ne vsebuje termina gojena divjad temveč razvršča živali, ki se nahajajo v prostoru, ločenem od narave v dve skupini – divjad v ujetništvu in divjad v oborah. Divjad v ujetništvu so po tem zakonu posamezni osebki ali skupine osebkov divjadi, zaprti v kletkah, voljerah ali na ograjenih površinah manjših od 0,5 ha.

Pri divjadi v oborah pa zakon določa tri vrste obor:

1. za rejo divjadi – površine od 0,5 ha do 30 ha;
2. obore s posebnim namenom – površine do 30 ha in
3. lovne obore – površine nad 200 ha.

Po določilih Zakona o ohranjanju narave lahko obe kategoriji živali dojemamo kot gojeno divjad (pod pogojem, da ne gre za P- oz. F1-generacijo). Predvsem je sporna opredelitev termina divjad v ujetništvu, ki je vsebinsko nezdružljiva z ZON. Zamislimo si osebke muflona, ki bi bili potomci staršev, vzgojenih v ujetništvu in bi se jih gojilo v smislu ZON na manj kot 0,5 ha površine. Po določilih ZON bi to bile gojene živali, po določilih ZDLov-1 pa živali v ujetništvu. Torej so določila teh dveh zakonov glede gojene divjadi in divjadi v ujetništvu neprimerljiva in celo nasprotujoča*.

V slovenski zakonodaji področje gojenja divjadi delno ureja tudi Zakon o veterinarstvu. Že prej sem omenila, da je v Zvet-1 pojem divjadi omejen na tisto divjad, katere meso se uporablja za prehrano ljudi. Isti zakon opredeljuje tudi pojem gojene divjadi, pri kateri je sporno to, da se kljub sklicevanju na predpise o divjadi in lovstvu, pri opredelitvi termina divjad, med gojeno divjad uvrščajo tudi plazilci, kar je nelogično glede na to, da je pojem gojena divjad podmnožica pojma divjad. Poudarjam, da tudi podpojem divjadi – gojena divjad – po Zvet-1 obsega samo tisto gojeno divjad, katere meso se uporablja v ljudski prehrani.

V Pravilniku o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo, katerega podlaga je Zakon o veterinarstvu, so plazilci izpuščeni iz definicije gojene divjadi. Pravilnik uporablja termin velika gojena divjad[†], ki ga ne zasledimo v zakonodaji o divjadi in lovstvu, med katere uvršča parkljasto divjad[‡] in noje[§]. Uvrstitev nojev v to kategorijo je v nasprotju z Zakonom o divjadi in lovstvu oz. z Uredbo Vlade RS o določitvi divjadi in lovnih dobah. Dejstvo je, da noje lahko gojimo, ne moremo pa govoriti o gojeni divjadi, temveč o gojenih živalih tujerodne prostoživeče vrste, skladno z Zakonom o ohranjanju narave. Zakon o živinoreji pa določa, da lahko minister, pristojen za živinorejo, skladno z zakonom, ki ureja ohranjanje narave, predpiše pogoje za rejo prostoživečih živali (torej vseh prostoživečih živali in ne samo divjadi).

V Pravilniku o zaščiti živali pri zakolu in v pravilniku o njegovi spremembi so določila o ravnanju z veliko gojeno divjadjo, ampak tega termina ne definira, tako kot ga ne definirata Zvet-1 in ZDLov-1.

Pojem gojena divjad zasledimo tudi v Pravilniku o izvajanju rednih uradnih veterinarskih pregledov na gospodarstvih, katerega podlaga je Zakon o veterinarskih merilih skladnosti, čeprav v njem ni definicije tega pojma, tako kot ga ni v omenjenem zakonu. Ali potem pojem razumemo kot gojeno divjad po Zakonu o ohranjanju narave in Zakonu o divjadi in lovstvu, ali kot gojeno divjad po Zakonu o veterinarstvu, ki zajema tudi sporne plazilce?

* V primeru izbora druge prostoživeče vrste, ki ni opredeljena kot divjad, omenjene neusklajenosti med zakonoma ne bi bilo, ker področje ureja samo ZON.

† V Pravilniku o pogojih za zbiranje uplenjene divjadi, veterinarski pregled, proizvodnjo mesa in oddajo mesa uplenjene divjadi v promet se omenja termin velika divjad, ki zajema parkljasto divjad in medveda.

‡ parkljasto gojeno divjad

§ Podobno opredelitev terminov zasledimo tudi v Pravilniku o pogojih za proizvodnjo in predelavo živil živalskega izvora na kmetiji za neposredno prodajo končnemu potrošniku.

Zakon o veterinarskih merilih skladnosti uporablja termin, ki bo v veliko pomoč pri poznejšem predlogu razpleta terminološke zmede, s katero se srečujemo na področju gojenja vrst prostoživečih živali, in sicer rejne živali*. Rejne živali so živali, ki se vzrejajo ali redijo za proizvodnjo hrane oziroma za proizvodnjo volne, kož, krzna ali v druge gospodarske namene.

V predpisih s področja veterinarstva bomo še zasledili, da gojeno divjad delijo na tisto, ki prosto živi na zaprtem območju, podobno kot prostoživeča divjad† ter tisto, ki se jo redi kot domače živali. Zelo težko je opredeliti pomen slednjega. Ali divjad v oborah za rejo divjadi gojimo kot domače živali? Kje je tista meja, ki bo pri gojenju divjadi določila, da jo redimo kot domačo žival (pri tem moramo upoštevati, da ZDLov-1 predvideva velikost obor za rejo živali od 0,5 do 30 ha)? Kakšna naj bi bila obtežitev površine z živalmi? Menim, da je primerjava z rejo domačih živali neprimerna, ker že Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali ... govori, da je treba upoštevati stopnjo udomačenosti vrste ter njene fiziološke in etološke posebnosti. Isti pravilnik predpisuje minimalne pogoje za zaščito rejnih živali, ki so enaki tako za domačega prašiča kot za divjega, ker predpis velja za živali vrste *Sus scrofa*. Ob tem poudarjam, da ZDLov-1 določa, da v oborah za rejo divjadi ni dovoljeno zadrževati domorodnih vrst divjadi. Torej divjih prašičev ne moremo rediti v oborah za rejo divjadi po določenih omenjenega zakona, lahko pa jih gojimo na površini do 0,5 ha, skladno s prej omenjenim določilom Zakona o živinoreji. Očitno se postavlja vprašanje ločevanja med oborami za rejo divjadi po določenih ZDLov-1 in oborami za rejo živali po določenih Zživ.

Na podlagi 24. člena Zakona o ohranjanju narave‡ je Vlada RS izdala Uredbo o ravnanjih in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami. Na podlagi naslova uredbe težko sklepamo, da le-ta določa tudi pogoje za dejavnost gojenja osebkov prostoživečih živalskih vrst. Poglavje o gojenju ali umetnem razmnoževanju osebkov vrst obsega samo dva člena ki sta, kljub temu, da predstavljata korak k ureditvi problematike gojenja in reje prostoživečih živalskih vrst, nezadostna za kakršno koli resno urejenost področja. Žal določili tudi nista vsebinsko usklajeni z ostalimi predpisi (ZDLov-1, Zvet-1, ZVMS ter Zživ), tako si zelo težko predstavljam, da bi upravljalec lovne obore, ki meri čez 200 ha, osebke živali matične skupine označeval ali celo strokovnemu organu predložil podatke o starosti in razpoznavnih znakih (številke oznak) vsakega samca in samice.

Iz napisanega sledi, da bo za urejanje tako zahtevnega področja, kot je gojenje oz. reja prostoživečih živali potrebno izdelati predpis, ki bo to področje celovito urejal. Kot osnovna težava se ponovno izkaže neusklajena in nedodelana terminologija, ki je osnova za ustrezno delitev pristojnosti in usklajevanje resorjev.

Predlog za razdelitev in rabo terminov

Osnova pravne urejenosti določenega področja so jasno opredeljeni termini ter usklajenost predpisov. Pri nastajanju predpisov predlagam naslednjo razdelitev in rabo terminov znotraj termina živali:

1. DOMAČE ŽIVALI – ang. domestic animals

1.a domače živali v reji za pridobivanje hrane ali za druge gospodarske namene

* Termin rejne živali zasledimo tudi v Zakonu o veterinarstvu, kjer ima enak pomen.

† Npr. v lovnih oborah, ki so velike najmanj 200 ha in so razglašene za gozd s posebnim namenom. V njih se po ZDivL, za razliko od drugih dveh tipov obor, ki so izločene iz lovnih površin, načrtuje upravljanje z divjadjo. Zakon o veterinarstvu divjad v teh oborah šteje za prostoživečo divjad.

‡ V 24. členu ZON je zapisano, da Vlada uredi ravnanje v zvezi z odvzemom živali iz narave, gojenjem, prenašanjem, naseljevanjem, ponovnim naseljevanjem in doseljevanjem, zadrževanjem živali v ujetništvu, trgovino, raziskovanjem živali, ravnanjem z mrtvimi živalmi ter preparatorstvom.

1.b domače živali, ki jih gojimo za družbo^{*}, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku, v izobraževalne ali znanstvene namene in dr.

1.c domače živali, ki živijo neodvisno od človeka – potepuške domače živali

2. PROSTOŽIVEČE VRSTE ŽIVALI

2.a) divjad

2.a.1 živali v naravnem okolju

2.a.2 živali v ujetništvu

2.a.3 živali, ki jih redimo za pridobivanje hrane ali za druge gospodarske namene – ang. game farm animals – (npr. divjad v oborah za rejo divjadi; lov v lovnih oborah) ter

2.a.4 živali, ki jih gojimo za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku, v izobraževalne ali znanstvene namene in dr.

2.b) druge prostoživeče vrste

2.b.1 živali v naravnem okolju

2.b.2 živali v ujetništvu

2.b.3 živali, ki jih redimo za pridobivanje hrane ali za druge gospodarske namene – (npr. noji) ter

2.b.4 živali, ki jih gojimo za družbo[†], rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku, v izobraževalne ali znanstvene namene in dr.

Pri obeh osnovnih kategorijah moramo predvideti možnost nastajanja gensko spremenjenih osebkov, kar ne vpliva na osnovno delitev in zahteva samo dodatno oznako, da gre za gensko spremenjen organizem.

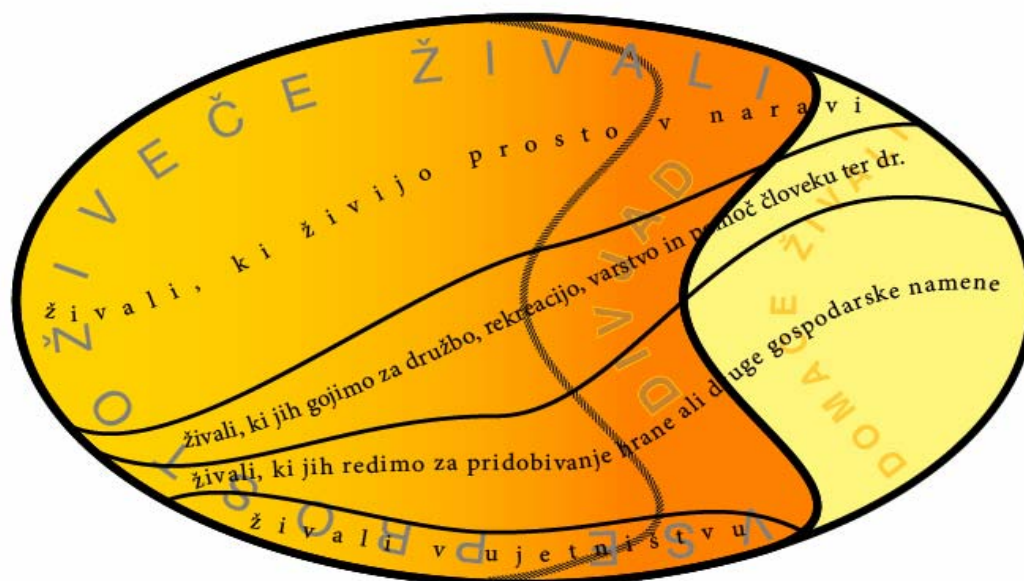
V predpisih EU izraz »domestic animal« ni opredeljen. V večjezični terminološki bazi izrazov Evropske unije sta oba izraza: domestic animal in farm animal v slovenščino prevedena enako – domača žival.

Izraz farm animals je v Globalni strategiji upravljanja z živalskimi genskimi viri uporabljen za tiste živalske vrste, ki se uporabljajo ali bi se lahko uporabljale za pridelavo hrane in v kmetijstvu ter njihove populacije in pomensko ustreza pojmu rejne živali, ki je opredeljen v Zakonu o veterinarstvu in Zakonu o veterinarskih merilih skladnosti.

Glede na to, da pojmov rejna oz. hišna žival ne moremo povezovati samo z domačimi ali samo s prostoživečimi živalmi, predlagam, da bi se pri načrtovanju novih predpisov upoštevala predlagana razdelitev. Na podlagi le-te bi rejne živali pomenile tako domače živali kot prostoživeče vrste (torej tudi divjad), ki jih redimo za prirejo hrane ali druge gospodarske namene. Za izraz rejna žival, ki ga poznamo iz Zvet-1 in ZVMS, pri prevajanju izraza "farm animal" nekateri strokovnjaki, tako s področja biotehnike kot jezikoslovja, menijo, da ni primeren. Mogoče bi lahko uporabljali neposreden prevod – kmetijske živali (kot vzporednica izrazu kmetijske rastline) – čeprav bi tudi ta verjetno zbuhal deljena mnenja. Prav tako predlagam, da bi za oskrbo živali, ki so namenjene pridobivanju hrane ali druge gospodarske namene uporabljali izraz reja, za vse druge namene (družba, rekreacija, ...) pa gojenje.

^{*} V slovenski zakonodaji (Zvet-1 in ZZZiv) je opredeljen pojem hišne živali, in sicer kot: psi, domače mačke, domače ptice, mali glodalci, terarijske, akvarijske in druge živali, ki se vzrejajo ali redijo za družbo, rekreacijo, varstvo ali pomoč človeku. Sam pojem je nekoliko vprašljiv, ker v številnih primerih te živali ne živijo v hiši.

[†] Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu uporablja izraz hišne živali prostoživečih vrst.

Slika 1. Shematski prikaz vsebinskih razlik med predlaganimi kategorijami znotraj termina živali.

Figure 1. The schematic representation of essential differences between proposed terms.

Slika 1 prikazuje vsebinske razlike med predlaganimi kategorijami znotraj termina živali ter njihov medsebojni odnos. Razmerja med površinami zaradi enostavnejšega prikaza le v grobem ponazarjajo kvantitativne odnose med posameznimi kategorijami živali.

Predlog osnovnih sprememb predpisov

Na podlagi predlagane rabe terminov priporočam nekaj osnovnih sprememb v predpisih, ki urejajo področje gojenih prostoživečih živali oz. prostoživečih živali v reji.

Zakon o ohranjanju narave

V Zakon o ohranjanju narave bi bilo potrebno vključiti definicijo živali v ujetništvu, ki bi na podlagi prej napisanega bila:

Živali v ujetništvu so živali prostoživečih vrst, ki so za določen ali nedoločen čas odvzete žive iz svojega naravnega okolja ter njihovi prvi potomci, ki so vzrejeni v prostoru ločenem od narave*.

Gojitev živali prostoživečih vrst je gojenje (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst na prostoru, ločenem od narave (v ogradi, obori, kletki, bazenih, koritih in v podobnih prostorih), zlasti z namenom lova, prodaje, učno-vzgojnega ali znanstvenoraziskovalnega dela ter zaradi ohranitve vrste[†].

Gojene živali so potomci živali vzgojenih v ujetništvu ter njihovi potomci, ki jih gojijo v prostoru, ločenem od narave.

Reja živali prostoživečih vrst je oskrba (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst v prostoru, ločenem od narave (v ogradi, obori, kletki, v bazenih, koritih in v podobnih prostorih) z namenom pridobivanja hrane.

* Namena odvzema ni potrebno opredeliti!

[†] Iz prvotne definicije je izpuščeno: gojenje živali z namenom pridobivanja hrane.

Rejne živali prostoživečih vrst so živali teh vrst v reji.

V primeru, da v razpravi omenjene F1 generacije ne bi uvrstili med živali v ujetništvu bi temu ustrezno prilagodili predlagane definicije.

Zakon o divjadi in lovstvu

V zakon bi bilo potrebno vključiti definicijo divjadi v ujetništvu ter druge definicije skladne z ZON, in sicer:

Divjad v ujetništvu so živali prostoživečih vrst opredeljene kot divjad po tem zakonu, ki so za določen ali nedoločen čas odvzete žive iz svojega naravnega okolja ter njihovi prvi potomci, ki so vzrejeni v prostoru, ločenem od narave.

Gojitev divjadi je gojenje (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst divjadi v prostoru, ločenem od narave (v ogradi, obori, kletki, v bazenih, koritih in v podobnih prostorih), zlasti z namenom lova, prodaje, učno-vzgojnega ali znanstvenoraziskovalnega dela ter zaradi ohranitve vrste.

Gojena divjad so potomci živali, vzgojene v ujetništvu ter njihovi potomci, ki jih gojimo v prostoru, ločenem od narave.

Reja divjadi je oskrba (hranjenje, omogočanje razmnoževanja, križanje) živali domorodnih ali tujerodnih vrst v prostoru, ločenem od narave (ogradi, obori, kletki, bazenih, koritih in v podobnih prostorih) z namenom pridobivanja hrane.

Rejna divjad so živali divjadi v reji.

Tako kot pri predlogih za spremembo Zakona o ohranjanju narave bi bilo treba, v primeru, da F1 generacije ne uvrstimo med živali v ujetništvu, ustrezno prilagoditi predlagane definicije.

Spremeniti je potrebno tudi poglavje in člene, ki boljše urejajo področje divjadi v ujetništvu in divjadi v oborah. Obore za rejo divjadi bi lahko merile od 0–30 ha, obore s posebnim namenom enako. Divjad iz slednjih bi opredelili kot gojeno divjad, ker namen gojenja ni pridobivanje hrane.

Pri določilih o divjadi v lovnih oborah bi bilo potrebno uskladiti tri zakone: ZON, ZDLov-1 ter Zvet-1. Potrebno bi se bilo odločiti ali bo divjad iz lovnih obor (le-te imajo status gozda s posebnim namenom in merijo nad 200 ha ter se v njih načrtuje upravljanje z divjadjo podobno kot za divjad, ki živi prosto v naravi) imela status gojene divjadi (skladno z ZON in ZDLov-1) ali pa se bo njen status izenačil s prostoživečo divjadjo (skladno z Zvet-1).

Zakon o veterinarstvu

Definicijo divjadi bi morali uskladiti z ZDLov-1. Kot sem opozorila v prejšnjem poglavju, bi bilo potrebno uskladiti status divjadi, ki prosto živi na zaprtem območju, podobno kot prostoživeča divjad, z določili ZON in ZDLov-1.

Definicije gojenih prostoživečih živali in prostoživečih živali v reji oz. gojene divjadi in divjadi v reji bi bilo potrebno povzeti iz predlagane rešitve za ZON oz. ZDLov-1.

Potrebno bi bilo opredeliti pogoje reje živali prostoživečih vrst in divjadi, ki bodo upoštevali posebnosti posameznih vrst ter pogoje, ki vplivajo na načina njihove usmrtnitve.

Iz Pravilnika o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo bi bilo treba izločiti definicijo velike gojene divjadi ter urediti, da določila veljajo za parkljasto divjad v reji. Sporno uvrstitev nojev v gojeno divjad bi bilo potrebno spremeniti oz. bi jih morali obravnavati ločeno, in sicer kot živali prostoživeče vrste v reji.

Pri oblikovanih predlogih sem predstavila samo potrebo po osnovnih spremembah predpisov, ki urejajo področje gojenja oz. reje prostoživečih živali. Pri vseh predpisih, ki urejajo področje prostoživečih, gojenih ali rejnih živali predlagam dosledno uporabo predstavljene terminologije in temu primerne spremembe posameznih členov. Vsekakor bi vsi ti predpisi, v primeru usklajevanja terminologije, morali iti skozi temeljito analizo.

SKLEPI

- Predpisi R Slovenije, ki urejajo ravnanje z gojenimi in rejnimi živalmi, predvsem prostoživečih vrst, ne uporabljajo medsebojno usklajenih terminov.
- Potrebno je uskladiti in doreči zlasti izraze: živali (divjad) v ujetništvu, gojene živali (gojena divjad), rejne živali oz. živali (divjad) v reji, pri čem je bistvenega pomena opredeliti namen ravnanja z njimi, ker je od le tega odvisen njihov pravni status.
- Za oskrbo živali, ki so namenjene pridobivanju hrane ali druge gospodarske namene bi lahko uporabljali izraz reja, za oskrbo v druge namene (družba, rekreacija, ...) pa gojenje.
- Pri vseh predpisih, ki urejajo področje prostoživečih, gojenih ali rejnih živali predlagam dosledno uporabo usklajene terminologije in temu primerne spremembe posameznih členov. Vsi predpisi bi v primeru usklajevanja, morali iti skozi temeljito analizo.
- Dodelava in usklajevanje terminologije je proces, ki zahteva sodelovanje različnih strok in je, če je dobro opravljena, osnova za pravno urejenost področja. Oblikovani predlogi bodo mogoče korak v to smer.

VIRI

- About Domestication. <http://www.isleauhaut.net/maskd/index.htm> (26. maj 2006).
- Odredba o bivalnih razmerah in oskrbi živali prostoživečih vrst v ujetništvu. Ur. l. RS, št. 90/2001.
- Pravilnik o zaščiti živali pri zakolu. Ur. l. RS, št. 33/2005, 5/2006.
- Pravilnik o veterinarsko-sanitarnih pogojih za proizvodnjo živil živalskega izvora ter oddajo v promet za javno potrošnjo. Ur. l. RS, št. 91/1999, 38/2000, 81/2002, 100/2002.
- Pravilnik o veterinarskih pogojih za proizvodnjo in oddajo v promet živil živalskega izvora. Ur. l. št. 100/2002.
- Pravilnik o pogojih za zbiranje uplenjene divjadi, veterinarski pregled, proizvodnjo mesa in oddajo mesa uplenjene divjadi v promet. Ur. l. RS, št. 81/2002.
- Pravilnik o pogojih za zakol živali izven klavnice za lastno domačo porabo. Ur. l. RS, št. 117/2004.
- Pravilnik o pogojih za proizvodnjo in predelavo živil živalskega izvora na kmetiji za neposredno prodajo končnemu potrošniku. Ur. l. RS, št. 117/2004 (126/2004 – popr.).
- Pravilnik o označevanju živali prosto živečih vrst v ujetništvu. Ur. l. RS, št. 58/2004.
- Pravilnik o minimalnih pogojih za zaščito rejnih živali in postopku registracije hlevov za rejo kokoši nesnic. Ur. l. RS, št. 41/2003, 117/2004.
- Pravilnik o izvajanju rednih uradnih veterinarskih pregledov na gospodarstvih. Ur. l. RS, št. 23/2006.
- Slovar izrazov Evropske unije. <http://www.gov.si/evroterm/> (10. apr. 2003).
- The Global Strategy for the Management of Farm Animal Genetic Resources: Executive Brief. Rome, Food and Agriculture Organization: 41. <http://dad.fao.org/en/refer/library/idad/ex-brf.pdf> (26. maj 2006).
- Uredba o živalskem vrtu in živalskem vrtu podobnem prostoru. Ur. l. RS, št. 37/2003.
- Uredba o zatočišču za živali prosto živečih vrst. Ur. l. RS, št. 98/2002, 46/2004.
- Uredba o ravnanjih in načinih varstva pri trgovini z živalskimi in rastlinskimi vrstami. Ur. l. RS, št. 52/2004.
- Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob. Ur. l. RS, št. 101/2004.
- Zakon o živinoreji /Zživ/Ur. l. RS, št. 18/2002, 110/2002-ZUreP-1 (8/2003 – popr.), 110/2002-ZGO-1, 45/2004).
- Zakon o zaščiti živali /ZZZiv/Ur. l. RS, št. 98/1999, 126/2003.
- Zakon o zaščiti živali (uradno prečiščeno besedilo) /ZZZiv-UPB1/Ur. l. RS, št. 20/2004.
- Zakon o veterinarstvu /Zvet-1/Ur. l. RS, št. 33/2001.
- Zakon o veterinarskih merilih skladnosti /ZVMS/Ur. l. RS, št. 93/2005.
- Zakon o ohranjanju narave /ZON/Ur. l. RS, št. 56/1999 (31/2000 – popr.), 110/2002-ZGO-1, 119/2002, 41/2004.
- Zakon o ohranjanju narave (uradno prečiščeno besedilo) /ZON-UPB2/Ur. l. RS, št. 96/2004.
- Zakon o divjadi in lovstvu /ZDLov-1/Ur. l. RS, št. 16/2004.
- Žigo Jonozovič, A. Ohranjanje biotske raznovrstnosti v slovenskem kmetijstvu v luči mednarodne pravne ureditve. Magistrska naloga. Univ. v Ljubljani, Biotehniška fak., 2004, 113 str.